

Řez ovocných stromů v souladu s přírodou

Vysokokmenné ovocné stromy jsou nedílnou součástí naší krajiny, velkých i menších zahrad a místy i parků a jiné veřejné zeleně. Přesto je řez těchto dlouhověkých stromů s volně rostoucí korunou roubovaných na semenné podnože v ovocnářské literatuře poněkud opomíjen a nelze při něm ani uplatnit pouze arboristické zásady.

T: Alena Klimešová

Důvody řezu

Řezem volně rostoucích korun ovocných stromů zabezpečujeme harmonii mezi jednotlivými životními procesy, hlavně však mezi růstem a plodností. V mladosti řezem oddalujeme plodnost, zakládáme kosterní větve, podporujeme zakořeňování a adaptaci stromu na novém stanovišti. Brzký vstup do plodnosti výrazně oslabuje až zastavuje růst. Strom předčasně zestárne. Kvalitním výchovným řezem dáváme stromu základní předpoklad, že se stane dlouhověkým. Ruku v ruce s výchovným řezem jde dosypávání mulčovacího materiálu – mladý strom nesmí zarůst travním drnem. Následně se snažíme, aby strom co nejdéle dobu plodil a zároveň adekvátně přirůstal. Podstatným důvodem pro řez je také přizpůsobení zvýšeným nárokům kulturních odrůd ovoce. Plody vyžadují slunce pro krásné vybarvení a pro vysokou cukernatost plodů potřebuje strom velkou listovou plochu a tedy neustálé přírůsty. Koruna musí být dobře osvětlená, vzdušná, a zároveň pevná, aby unesla několik stovek kilogramů ovoce.

Stromy bez výchovného řezu se lámou při prvních úrodách. Samozřejmostí je pak zajištění provozní bezpečnosti stromu. Důvodem pro řez naopak není požadavek na zmenšení velikosti stromu či zvyk vykonávat řez každoročně!

Tvorba plodonosných oblouků

Projděte se někdy starým sadem a všimněte si mohutných plodonosných oblouků v korunách dospělých ovocných stromů. Ohýbání větví pod tíhou plodů je znakem úrodnosti kulturních odrůd. Doširoka klenuté koruny jabloní vznikly jen díky formování hmotností velkých úrod. V nejvyšším místě ohybu oblouku se probouzejí spící pupeny a pokračuje růst nových výhonů, zatímco skloněná část zaostává v růstu, zato však bohatě plodí až později zasychá. Tento princip využíváme při řezu dospělých stromů, zejména při udržovacím a zmlazovacím řezu, který spočívá v odřezávání odploděného skloněného dřeva a převedení růstu na mladší odbočku.

Řez podle životních etap

Pro praktikování řezu je třeba určit aktuální vývojovou etapu stromu a na základě toho zvolit způsob řezu. Fyziologický věk stromů je relativní, nezávisí na počtu let. Věkem mladý strom, který se po přesazení nezvládl adaptovat na nové stanoviště, může být předčasně velmi zestárlý, bez přírůstků a vyžaduje hluboké zmlazení. Naopak 50 let stará hrušeň odrůdy s pomalým vývojem na dobrém stanovišti může být fyziologicky mladá (má vyrovnaný poměr mezi plodností a přírůstkem) a vyžaduje jen minimální nebo žádný řez. Vždy vykonáváme řez šitý na míru určitému stromu.

◀▲ Udržovací řez – Boskoopské předřezem a po radikálním prosvětlovacím řezu. Foto Ľudovít Vašš

▲ Správný výchovný řez podporuje bujný vývoj listové plochy. Pro její udržení však třeba kontrolovat také výskyt mšic a na suchých stanovištích přítomnost roztočů, kteří mohou silně oslabit růst mladého stromu.

1 Strom v období růstu

Období od zasazení, kdy strom vytváří výhony dlouhé až 60–120 cm a plodí jen minimálně. V tento čas je nejdůležitější zapěstovat korunku.

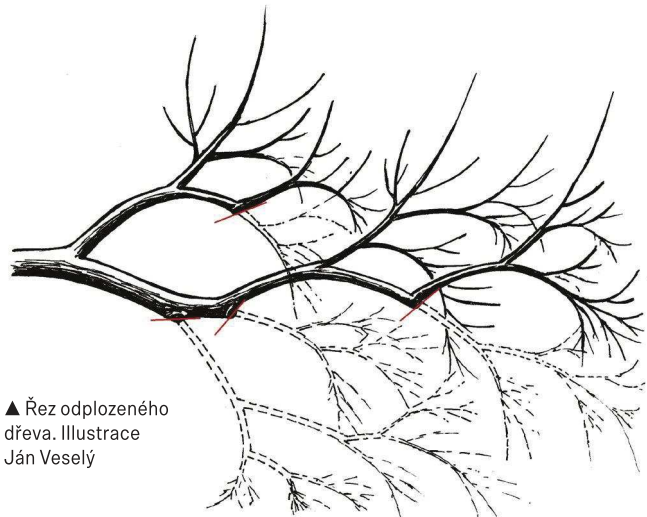
Důvody řezu: zmírnění povýsadbového stresu, úprava výšky nasazení koruny, výběr kosterních větví (ideálně tři, nejvýše čtyři) a včasné odstranění defektních větvení, oddálení nástupu plodnosti a prevence zababčení (předčasného zestárnutí) mladého stromku.

Následky řezu: ujmoutí vysazeného stromku, bujný vývoj listové plochy, tloušťnutí kmínku a založených kosterních větví, plodnost až po vytvoření dostatečně nosné koruny.

Techniky řezu: zkracování výhonů řezem nad pupenem, odstraňování výhonů řezem na větvevní kroužek, řezem na tažeň či s využitím Zahnova řezu.

Zakládání koruny: v prvním roce po výsadbě (povýsadbový řez) zkrátíme výhony o dvě třetiny nad pupenem tak, aby výhon v prodloužení kmene převyšoval kosterní výhony o 10–20 cm. Při pozdní jarní výsadbě zkracujeme všechny výhony na čípký s třemi dobře vyvinutými očky. Prodloužení kmene převyšuje ostatní. Ideální korunu tvoří prodloužení kmene a tři kosterní větve. Ostatní přebytečné výhony odřežeme celé. V dalších letech výhony zkracujeme méně podle síly růstu, většinou však o polovinu. Vybíráme silné výhony v ose kosterních větví a v pokračování kmene, ostatní konkurenční výhony odstraňujeme, výhony směřující ven z koruny použijeme na tvorbu polokosterních větví a plodného obrostu. Po důkladném založení kosterních větví a při přetrvávající vitalitě (přírůstek min. 40–50 cm) přestáváme zkracovat. Souběžně dochází k samovývoji dalších poschodí koruny, které hlídáme, aby nepotlačily základní kosterní větve.

Termín a opakování: Provádíme v předjarním období (březen, začátek dubna) od nalévání pupenů (jádroviny) až do kvetení (peckoviny) každé jaro, dokud není koruna správně zapěstována – čtyři až deset let podle vitality. V období silného proudění mízy nestoupáme na větve, tlak na kůru způsobuje odumírání kambia a následné nekrózy. Následuje jen mírné prosvětlování. Pokud nemáme jistotu, že se ke stromu vysazenému na podzim na jaře dostaneme, provedeme silné zkrácení výhonů už při výsadbě (s ponecháním 2cm čípký nad vnějším pupenem). Řez mimo optimální termín je stále lepší než žádný.

▲ Řez odpojeného dřeva. Ilustrace Ján Veselý

2 Strom v období růstu a plodnosti

Nástup do plodnosti, strom plodí a zároveň přirůstá mladé dřevu, i když s přibývajícím úrodami postupně dochází ke snižování délky výhonů. Ideální stav stromu, řezem se ho snažíme udržet. Délka vývojového období se značně liší u jednotlivých druhů a odrůd.

Důvody řezu: zabránění houstnutí koruny a prosychání, udržení světla v interiéru koruny, aby se úroda nepřesunula pouze na okraj, zamezení střídavé plodnosti, oddálení stárnutí stromu

Následky řezu: vitalita a dostatečný růst, rovnováha mezi růstem a plodností, kvalitní ovoce díky mladému dřevu, snadná sklizeň úrody.

Techniky řezu: řez na větvní kroužek, řez na tažeň, Zahnův řez.

Udržovací a mírně zmlazovací řez: odstraňujeme konkurenční, křížící se, zahušťující, poškozené a suché větve. Podporujeme rovnoměrné postavení kosterních větví, aby žádná příliš nedominovala, a zachováváme dominanci prodloužení kmene. Vytváříme „okna do koruny“ – zabezpečení dostatku světla pro vnitřní obrost v koruně a hl. poschodí kosterních větví. Tvar a krása koruny dané dřeviny musí zůstat po provedení řezu nezměněná.

Termín a opakování: Četnost udržovacího řezu závisí na druhu, odrůdě a stanovišti. U hrušní a jabloní s pomalým vývojem, u ořešáků, oskeruší, moruší, kaštanovníků je ideální perioda pět až deset let. Stromy s rychlejším vývojem, tj. náročnější odrůdy hrušní a jabloní, peckoviny (nejrychleji stárnou broskvoně – řez vyžadují každoročně, následují švestky a višně a nejpomaleji třešně), jeřabiny, mišpule je třeba udržovat řezem každých tři až pět let. U intenzivně rostoucích stromů provádíme udržovací řez každoročně, nanejvýš každé dva roky (odstraňování výmladků, prosvětlení.) Provádíme v předjarním období od nalévání pupenů maximálně do kvetení.

3 Strom v období stárnutí a usychání

Převládá plodnost, vrchol koruny může zasychat, objevují se sekundární výhony ze spících pupenů uvnitř koruny. Udržovací řez starých stromů již nemá požadovaný efekt podpory růstu mladých výhonů. Je zde velký rozdíl ve schopnosti regenerace mezi jádrovými a peckovinami. Peckoviny v tomto období většinou již nejde zmladit (výjimkami jsou mandle, meruňky, třešně).

Důvody řezu: zpomalení růstu mladého dřeva, malé plody, špatné hojení ran, podrůstání podnože, riziko rozlámání koruny, usychání vrcholu kvůli nedostatečnému zásobování a spodních částí koruny kvůli zastínění.

Následky řezu: celková regenerace stromu, probuzení růstu, zvětšení listové plochy, pravidelná úroda, odlehčení koruny odstraněním starého plodného dřeva, dostupnost koruny při sklizni.

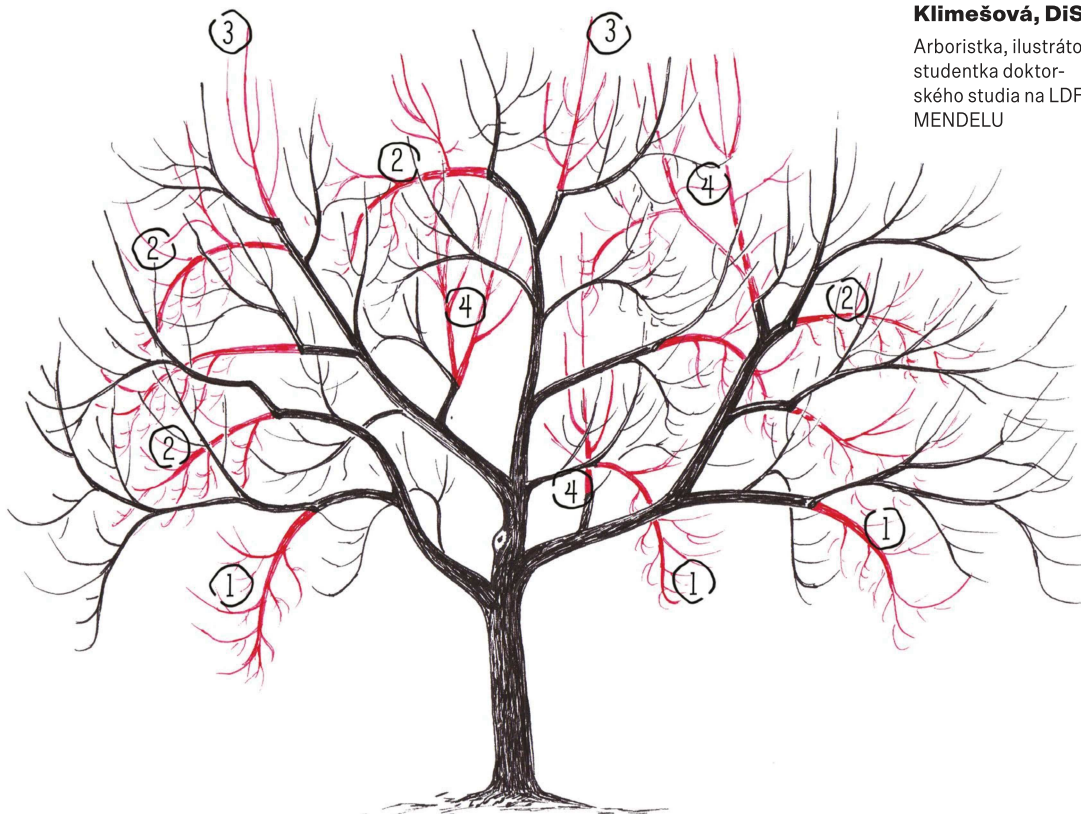
Techniky řezu: řez na větvní kroužek, řez na tažeň, Zahnův řez.

Zmlazovací řez: na rozdíl od udržovacího řezu se zkracuje prodloužení kmene i kosterních větví na perspektivní nižší odbočku. Prakticky to znamená mírnou obvodovou redukci koruny. Postupujeme od shora dolů a ve vrchních partiích odstraňujeme více větví než ve spodních. Hledáme přirozené zmlazovací procesy, využíváme mladších výhonů rostoucích z vrchní strany starých větví (plodonosný oblouk). V situacích, kde by konečný řez byl příliš velký, využíváme Zahnův řez. Odlehčujeme velké páky, ale odlehčená větev musí být vždy delší než větev rostoucí nad ní. Dbáme na krásu a tvar koruny každého jedince. Upřednostňujeme práci stromolezeckou technikou. Zmlazené sekundární výhony probereme následující nebo druhý rok po zmlazení. Odstraníme přebytečné výhony a ponechané zásadně nezkracujeme (rozdíl oproti zapěstování korunky v mládí).

Za ponechání stojí i torza ovocných stromů. Často jsou nositeli vzácných odrůd, lze je využít pro sběr roubů a jejich menší sekundární koruny mohou ještě dlouhou dobu přinášet úrodu.

Termín a opakování: Výhradně v zimním období ve vegetačním klidu, do nalévání pupenů. Zkušenost ukazuje, že řez v mrazivém počasí nemá zásadní vliv na hojení ran a slunce a mraz je pro práci bezpečnější a příjemnější než vlhko a mlhavo. Při střídavé plodnosti zásah vykonáváme v zimě před očekávaným úrodným rokem. O zmlazené koruny v dalších letech pečujeme udržovacím a mírně zmlazovacím řezem s četností podle vitality. Staré ovocné stromy zásadně nezmlazujeme ve vegetačním období. Dokonce ani peckoviny po sběru úrody. Reakce na řez není adekvátní, strom můžeme nenávratně poškodit. Přihnojení organickými hnojivy v okapové zóně koruny zlepšuje regeneraci koruny po zmlazení.

▼ Zmlazovací řez. Odstraňujeme staré odpo-
 lené visící dřevo (1), zahušťující větve (2), jejichž
 odřezáním vznikne prostor mezi patry – okna do
 koruny, konkurenční větve (3) a přerostlé větve po
 samozmlazení uvnitř koruny (4) v případě, že jejich
 postavení je nevýhodné a nevyužíváme je jako
 základ pro obnovu plodného dřeva a další tvorbu
 koruny). Ilustrace Ján Veselý

Mgr. Alena Klimešová, DiS.

Arboristka, ilustrátorka,
 studentka doktor-
 ského studia na LDF
 MENDELU

Pruning of fruit trees in harmony with nature

High-trunk fruit trees with freely growing crowns cannot be pruned using the standard high-yield methods of pruning, but mere tree maintenance principles are not enough to follow. Correct pruning ensures harmony between growth and fertility. It is always necessary to determine the current development phase of the given tree and choose the pruning method accordingly. A tree in a growing phase requires mainly regulatory pruning. With the onset of the yielding phase it is necessary to establish a renewal maintenance pruning routine followed by reduction pruning, and eventually cutting-back of old trees. It is also necessary to respect the individual requirements of stone and pome fruit species and relevant terms for the pruning interventions.

Termín řezu

V ovocnářské praxi jsou tři základní termíny. Zimní řez a před-
 jarní řez jsme již zmínili u jednotlivých typů řezu výše. Letní řez
 ve vegetačním období, po sklizni, se jako udržovací řez dopo-
 ručuje u peckovin kvůli citlivosti vůči patogenům, avšak pouze
 u vitálních stromů se závlahou. U starších stromů by řez vedl
 k dalšímu oslabení a růst mladého dřeva by se vůbec nemusel
 dostavit. Chceme-li tedy řezat v souladu s přírodou, letní řez
 starých stromů z tohoto důvodu vynecháme. Letní řez však
 má svoje místo jako doplňkový řez vitálních, bujně rostoucích
 mladých stromů – redukce nevhodných výhonů, zkracování
 a čištění obrostu na kmínku, Šittův řez bujně rostoucích mla-
 dých meruněk a švestek.

Odlišnosti v řezu jádřovin a peckovin

Peckoviny jsou charakteristické rychlejším vývojem, mnohé plo-
 dí již na jednoročním dřevě a plodnost se brzy přesouvá na okraj
 koruny. Zakládání korunky posouváme do doby nalitých pupenů

až k začátku kvetení. Udržovací řez provádíme s důkladným pro-
 světlováním i dřívějším zmlazováním před tím, než začne interiér
 koruny zasychat. Řezné rány se hůře hojí, neměly by přesáhnout
 5 cm. Přestálé stromy je kvůli absenci aktivních spících pupenů
 lepší již nezmlazovat.

Jádřoviny snášejí řez mnohem lépe včetně hlubšího zmlaze-
 ní. Spící pupeny jsou u jádřovin přítomny i na starém dřevě ve
 vysokém věku. Nejlépe plodí na dvoj- až čtyřletém dřevě. Rány
 by neměly přesáhnout 10 cm, dřevo jabloň je citlivější k houbo-
 vému rozkladu než dřevo hrušňi.

Technika řezu a pohled na zatírání ran se neliší od obecně
 platných arboristických zásad. Rovněž vybavení „sadaře“ se
 shoduje s výbavou stromolezce.

Článek vychází z publikace „Rez ovocných stromov v súlade
 s prírodou“ autorů Ludovíta Vašše a Jána Veselého, která je
 volně dostupná na stránce www.ovocnystrom.sk v sekci vzdělá-
 vání a kde lze tematiku dále podrobněji prostudovat.